ORTA ASYA ÜLKELERİ ARASINDA İŞ BİRLİĞİNİN İLERLETİLMESİ İÇİN DOĞRU ZAMAN

Turgut Kerem TUNCEL

Analist

Talibanın kontrolü ele geçirmesiyle birlikte, uluslararası basına yansıyan hayli rahatsız edici görüntülerin de etkisiyle, son zamanlarda Afganistan dikkatlerin odaklandığı bir yer haline geldi. 1996-2001 yıllarındaki Taliban iktidarının karanlık hatıraları, Talibanın ikinci iktidar dönemine dair endişeleri haklı olarak arttırıyor. Böylesi bir ortamda, siyasi analistler ortaya çıkan yeni durumun ulusal ve uluslararası siyasete dair neden ve olası sonuçlarını anlama ve açıklama çabasındalar. Benzer şekilde, üçüncü ülkeler de Talibanın iktidara gelmesi sonucunda kendileri için ortaya çıkabilecek olumsuzlukların veya bu durumdan en fazla nasıl fayda sağlayabileceklerinin hesabını yapmaya başladılar. Sonuçta, Afganistandaki son gelişmeler küresel satranç oyununa yeni boyutlar ekleyen bir faktör olarak gündeme oturdu.

Ortaya çıkan belirsiz ve riskli ortam, Orta Asya ülkeleri olan Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistanın da, deyim yerindeyse, alarm durumuna geçmelerine neden oldu. Bu elbette oldukça anlaşılır bir durum. Afganistandaki olumsuz gelişmelerin Orta Asya ülkelerine yansıması olasılığı bu ülkeler için gerçek bir tehdit. Bir takım olumlu mesajlarına rağmen, Taliban yönetimindeki Afganistanın orta ve uzun vadede uluslararası hukuk ve ilkelere sadık iyi bir komşu olacağını kimse garanti edemez. Köktenci cihatçı İslamcı ideoloji ve grupların Orta Asyada yayılması, bölgedeki toplumsal uyum, barış, refah ve güvelik için bir tehdit. Ayrıca böylesi bir olasılık, dış güçlerin manipülasyonları karşısında Orta Asya ülkelerinin savunma mekanizmalarının zayıflaması anlamına gelecek.

Belirsizlikler ve riskler dikkate alındığında, her bir Orta Asya ülkesinin gerekli tedbirleri alması gerektiği açık. Şüphesiz, Orta Asya ülkeleri birbirleriyle koordineli politikalar yürütürlerse bu tedbirler daha etkili olacaktır. Bu nedenle, Afganistanda ortaya çıkan yeni durum, beş Orta Asya ulusu için yalnızca işbirliği mekanizmalarını değil aynı zamanda bölgesel iş birliğine yönelik bir zihniyet geliştirmeleri için bir itki olmalıdır; bölgesel iş birliği ülkelerin tek

Ancak, Orta Asya ülkelerini birlikte hareket etmeye yöneltecek tek şey ortaya çıkan tehditler değildir. Son yıllarda bu ülkeler için önemli fırsatlar da ufukta görülmektedir ve bu fırsatlardan faydalanabilmek için bölgesel iş birliği bir gerekliliktir. Başka bir deyişle, Afganistanda ortaya çıkan yeni gerçeklikler Orta Asya ülkeleri arasında iş birliğini gerekli kılan negatif neden iken, aynı sonuca neden olması gereken positif nedenler de söz konusudur. Bu pozitif nedenler, günümüzde küresel jeopolitiğin en başat unsurlarından olan Pasifik ve Hint okyanuslarını Atlantike bağlayacak olan Doğu-Batı ve Güney-Batı doğrultusundaki ekonomik ve ulaşım hatları konusudur. Bu hatlar konusundaki projelerin gerçekleştirilmesinin, bir bölge olarak Orta Asya üzerinde çok önemli olumlu sonuçları olacağı görülmektedir. Ancak, özellikle coğrafyanın dikte ettiği Orta Asya ülkelerinin karşılıklı bağımlılıkları, bu ülkelerin büyük çaplı altyapı projelerini gerçekleştirmek için yeterli kaynaklara sahip olmamaları ve bu projeler üzerinde etkisi olacak diğer aktörler ve büyük güçlere karşı en azından bir grup gibi eşgüdümlü hareket etmenin sağlayacağı avantajlar, bu ülkelerin birlik içinde politikalar yürütmelerini gerekli kılmaktadır.

Orta Asyada bölgesel iş birliğini gerekli kılan negatif ve pozitif nedenlerden bahsettikten sonra değinilmesi gereken bir diğer husus Orta Asya ülkeleri arasında bir birlikteliğe yol verecek düşünce tarzı ve mekanizmaların geliştirilmesini kolaylaştıracak bir arka planın olup olmadığıdır. Orta Asya ülkelerinin bu hususta son otuz yıldaki pek de parlak olmayan karnelerine rağmen bu soruya olumlu yanıt vermek mümkündür.

Orta Asya beşlisi için dinsel, etnik, dilsel ve tarihsel bağlantılar bir avantajdır. Ancak, yalnızca kimlik temelli faktörlere dayanmak aldatıcı bir yaklaşımdır. Nitekim, Orta Asya ülkeleri arasında iş birliği olasılıklarına dair iyimserliğin başka nedenleri vardır.

Sovyetler Birliğinin çözülüşünden sonra, bölgesel bütünleşmeye yönelik somut sonuç vermeyen ancak devam eden girişimler söz konusu olmuştur. 1990larda birbiri ardı sıra Orta Asya Birliği (1994), Orta Asya Ekonomik İş Birliği ve Orta Asya İş Birliği Teşkilatı (2002) gibi mekanizmalar sonuncusu 2004 yılında Rusyanın da katılımıyla da olsa - gündeme gelmiştir. 2007 yılında Kazakistan beş Orta Asya ulusu arasında birlik fikrini ortaya atmıştır. Ancak, bu fikir sonuçsuz kalmıştır.

Buna rağmen, 2010lu yılların sonlarında bölgesel bütünleşmeye dair girişimler bir kez daha gündeme gelmeye başlamıştır. Bu çerçevede 2017 yılında Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyevin ateşi yakmasıyla, bir sonraki yıl Kazakistanın başkenti Nur-Sultanda bir istişare toplantısıgerçekleştirilmiştir. İkinci toplantı, 2019da Özbekistanın başkenti Taşkentte yapılmıştır.

Orta Asya Liderleri İstişare Toplantılarına ek olarak son yıllarda Orta Asya ülkeleri arasında ve bu ülkelerle bölgenin çeperlerindeki ülkeler arasında çok sayıda ikili ve çok taraflı temaslar söz konusudur. Bu kapsamda, 16 Temmuz 2021 tarihinde Taşkentte kırk dört ülke ve otuz civarı uluslararası organizasyon ve araştırma merkezinden delegasyonların katılımıyla gerçekleştirilen Orta ve Güney Asya: Bölgesel Bağlantısallık. Sorunlar ve Fırsatlar başlıklı uluslararası konferans çok önemli bir faaliyet olarak kayıtlara geçmiştir.

Toparlamak gerekirse, Orta Asya ülkeleri hem tehditlerle hem de fırsatlarla karşı karşıyadır. Riskleri minimize, faydaları ise maksimize etmek için Orta Asya ülkelerinin bölgesel iş birliğini ilerletmesi gerekmektedir. Orta Asya beşlisi, bunu başarabilmek için önceki başarısızlıklarından devşirdikleri deneyimlere sahiptir. Bu nedenle, Orta Asya ülkelerinin son otuz yıldaki hatalarını tekrar etmeyeceklerini ve ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek için pragmatik ve gerçekçi bir bakış açısı benimseyeceklerini, en azında, umut edebiliriz. Son dönemdeki gelişmeler, Orta Asyadaki elit arasında böylesi bir yaklaşımın kök salmakta olduğuna işaret ediyor.

* *Fotoğraf: pakistaneconomicnet.com*

Yazar Hakkında :

Dr. Turgut Kerem Tuncel, Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) kıdemli analisttir. Avrasya jeopolitiği, Geniş Karadeniz Bölgesi, Güney Kafkasya, Karabağ ihtilafı ve Türk-Ermeni ilişkileri hakkında çalışmalar yürütmektedir.

Atıfta bulunmak için: TUNCEL, Turgut Kerem. 2026. "ORTA ASYA ÜLKELERİ ARASINDA İŞ BİRLİĞİNİN İLERLETİLMESİ İÇİN DOĞRU ZAMAN ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2021 / 47. Ağustos 27. Erişim Kasım 20, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Yorum/ORTA-ASYA-ULKELERI-ARASINDA-IS-BIRLIGININ-ILERLETILMESI-ICIN-DOGRU-ZAMAN

AVİM
AVRASYA İNCELEMELERİ MERKEZİ
CENTER FOR EURASIAN STUDIES

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr

https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır